

Repetisjon. Leksjon 14

Leksjonen handler om hvordan man uttrykker tidsforhold.

14.1 og 14.2

Den fundamentale betydningsstruktur når 'hele setningen handler om tid' er Tid Kalender/Klokke, altså 'en eller annet tid er lik et eller annet punkt på kalenderen eller på klokken'. F.eks. *Dnes je pondělí*.

Ofte underforstås 'Tid'. Så består setningene bare av en finitt form av verbet *být* og et Kalender/Klokke-uttrykk: *Je pondělí*.

Tsjekkisk har sine egne ord for måneder og ukedager. De er lettest å huske hvis man kjenner litt til deres etymologi (språkhistorie):

Ukedager

<i>nedělí</i>	'ikke-gøre'
<i>pondělí</i>	'etter-ikke-gøre'
<i>úterý</i>	'annen'
<i>středa</i>	'midt'
<i>čtvrtek</i>	'fire'
<i>pátek</i>	'fem'
<i>sobota</i>	'sabbat'

Måneder

<i>leden</i>	'is'
<i>únor</i>	kanskje av 'dykke opp' (om is)
<i>březen</i>	'bjørk'
<i>duben</i>	'eik'
<i>květen</i>	'blomst'
<i>červen</i>	'rød'
<i>červenec</i>	'rød'
<i>srpen</i>	'sigd'
<i>září</i>	'skinne'
<i>říjen</i>	'brunst'
<i>listopad</i>	'bladfall'
<i>prosinec</i>	'be' (<i>prosit</i>)

Det er en oversikt over ukedagenes og månedsnavnenes bøyningsmønstre sist i Leksjon 14.1.

Ved datoer brukes ordenstall i genitiv etterfulgt av månedsnavn i genitiv: *Je dvacátého října*.

Ved årstall brukes enten *v + roce + årstall* eller *roku + årstall*. En form av *rok* er altså alltid obligatorisk.

Hvis Tid angis eksplisitt, brukes enten adverbium, substantiv + attribut (f.eks. adjektiv) i akkusativ eller preposisjonsforbindelser. Det finnes en rekke ulike preposisjonsforbindelser, se "Morfosyntaktiske mønstre" i Leksjon 14.1 og Leksjon 14.2.

Når begivenheter bestemmes i forhold til tid, kan Tid kan angis på 3 måter:

- som noe som skjer på et tidspunkt eller et tidsrom (mønstrene ovenfor)
- som noe som skjer før eller etter et tidspunkt/tidsrom (*před + I; po + L*)
- som noe som skjer for et tidsrom siden eller etter et tidsrom (*před + I eller do + G; za + I eller po + L*)

14.3

Man kan sette to begivenheter i tidsforhold til hverandre: noe kan skje

- før noe annet
- samtidig med noe annet
- etter noe annet.

Slike tidsforhold mellom begivenheter uttrykkes enten med preposisjonsforbindelser eller med tidsleddsetninger. Tidsleddsetningene innledes av konjunksjonene *než* (før), *když* (da, når) eller *až* (når). Bemerk at *když* kan svare til både norsk 'da' og 'når', og at *až* innleder ledsetninger med verb i futurum. Der finnes visse restriksjoner for hvilke verbalaspekt man kan bruke i de ulike konstruksjoner. Til gjengjeld finnes det på tsjekkisk ikke – som på norsk – 'relative verbaltider' (førdatid, førfremtid osv.).

14.4

Tidsaspekter kan også bare være helt nedtonede betydningsaspekter i setningen. Så uttrykkes de med 'tidsadverbier'. Slike tidsadverbier er oppført i Leksjon 14.4. Legg merke til *už* kombinert med negert finitt verb oversettes 'ikke lenger': *Jan už není mladý*.
~ Jan er ikke lenger ung.